

Syrians In Turkey: Special Report, The Ombudsman Institution of Republic Of Turkey. Ankara, 2018. Str. 192, ISBN 978-605-9468-19-0.

Institucija ombudsmena Republike Turske (*Kamu Denetçiliği Kurumu*) predstavlja relativno mladu ustanovu u turskom pravnom sistemu. Uspostavljena je posebnim Zakonom br. 6328 donijetim 2012, kao zasebno i nezavisno tijelo pri Velikoj turskoj narodnoj skupštini (*Türkiye Büyük Millet Meclisi*) sa zadatkom da, kroz nadziranje rada organa javne vlasti, osigura najviši stepen poštivanja domaćih i međunarodnih standarda ljudskih prava. Ova kompleksna obaveza ostvaruje se prvenstveno kroz postupanje ombudsmena po žalbama građana na rad državnih organa, izdavanjem preporuka radi otklanjanja povreda prava te objavljivanjem godišnjih i specijalnih izvještaja o pojedinim pravnim, društvenim i socijalnim fenomenima značajnim za određenu zajednicu. U sklopu ove izdavačke djelatnosti turski ombudsmen je 2018. u formi knjige objavio specijalni izvještaj pod naslovom *Syrians in Turkey: Special Report (Specijalni izvještaj: Sirijci u Turskoj)*, posvećen analizi posljedica velike izbjegličke krize prouzrokovane građanskim ratom u Siriji.

Izvještaj je sistematski podijeljen u tri tematske cjeline. U prvom poglavlju: *Developments in the Syrian Arab Republic and Turkey's Approach to the Emerging Refugee Crisis* (Događaji u Arapskoj Republici Siriji i turski pristup izbjegličkoj krizi), str. 39 –51, hronološki su predstavljene događaji koji su prethodili jednoj od najvećih humanitarnih katastrofa današnjice. Naime, nakon Tunisa, Egipta, i Siriju je tokom 2011. zahvatio talas „arapskog proljeća“, revolucionarnih strujanja pokrenutih s ciljem ostvarenja većeg stepena demokratije, političkih i građanskih prava u arapskim društvima. Prve, mirne demonstracije održane su 16. marta 2011. u sirijskom gradu Daraa. Policijske i vojne snage ova su okupljanja brutalno prekinule, što je dovelo do vala nezadovoljstva i oružanih sukoba širom zemlje, postepeno eskaliravši u razorni građanski rat. Prema statistikama turskog Ministarstva vanjskih poslova, u sirijskom sukobu je od 2011. poginulo 600 000 ljudi, 6 300 000 Sirijaca interno je raseljeno, a 5 miliona ima izbjeglički status. Od tog broja u Turskoj, koja primjenjuje politiku otvorenih vrata prema izbjeglicama, nalazi se 3,4 miliona sirijskih državljana, što ovu zemlju, prema ocjeni Visokog

komesara za izbjeglice pri Organizaciji ujedinjenih nacija, svrstava u red država s najvećom izbjegličkom populacijom na svijetu. Pored humanitarnog aspekta, Turska se sirijskom građanskom ratu posvetila i kroz različite međunarodne aktivnosti (trilateralala Turska – Rusija – Iran, mirovne konferencije u Astani) radi iznalaženja trajnog rješenja koje bi dovelo do okončanja sukoba u Siriji i time uspostavilo njenu dugoročnu političku stabilnost.

Drugo poglavlje: *Practices and Services for Syrians under Temporary Protection* (Usluge za Sirijce pod privremenom zaštitom sa osvrtom na dosadšnju praksu), str. 51–126) predstavlja najvažniji dio ovog specijalnog izvještaja. U sklopu ove tematske jedinice navedena su prava koja pripadaju sirijskim izbjeglicama u Turskoj s osvrtom na ustanove, institucije i različite međunarodne organizacije koje na brojne načine pružaju pomoć ovim licima. Njihov pravni položaj regulisan je posebnim Zakonom o strancima i međunarodnoj zaštiti iz 2013. godine. Ovaj propis uređuje pružanje privremene, međunarodne zaštite osobama koje su usljed sukoba napustile svoju zemlju, bez mogućnosti skorijeg povratka, ili u velikim grupama dolaze u granične oblasti kako bi dobile zaštićeni status. Zakon istovremeno obuhvata i ostala pitanja, poput prava i obaveza koji pripadaju ovim zaštićenim kategorijama, njihovo kretanje unutar zemlje i koordinaciju državnih tijela u primjeni ovog propisa. Drugi dokument je Regulatoriva o privremenoj zaštiti iz 2014, kojom je u cijelosti uređen postupak registracije izbjeglica. Spomenutom legislativom sirijski državljani u Turskoj nalaze se pod zaštitom na privremenoj osnovi sve do normalizacije stanja u njihovoj matičnoj zemlji. Cjelokupnom procedurom registracije i smještaja izbjeglica rukovode Uprava za migracije pri Ministarstvu unutrašnjih poslova (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) i AFAD – Direkcija za upravljanje katastrofama (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). U cijeloj zemlji djeluje oko 200 registracionih centara, a izbjeglice su smještene u posebne kampove na bazi šatorskih ili kontejnerskih naselja. U njima je registrirano 228 546 lica, dok ostali žive u gradskim ili seoskim sredinama. U pokrajine s najvećom sirijskom populacijom spadaju Gaziantep, Mersin, Adana, Kilis, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Konya, Bursa, Izmir i Istanbul. Regulatorivom iz 2014. predviđen je niz prava koja stoje na raspolaganju nosiocima privremene zaštite. To se u prvom redu odnosi na zdravstvene usluge, obrazovanje, pristup tržištu rada i korištenju prestacija iz sistema socijalne zaštite. Po okončanju postupka registracije, osobi se izdaje posebna identifikaciona kartica, na osnovu koje se mogu koristiti spomenuta prava. Propisano je da se pravo na ljekarsku pomoć ostvaruje kako pri medicinskim punktovima u okviru privremenih smještajnih centara, tako i u državnim zdravstvenim institucijama pod kontrolom Ministarstva zdravstva. Usluge iz primarne zdravstvene zaštite za zaštićena lica ne naplaćuju se, dok ostale zahvate finansira AFAD. Obrazovanje sirijskih izbjeglicapod ingerencijom je Ministarstva obrazovanja. Proces edukacije, školovanja i usavršavanja obavlja se na više nivoa. Prvi se odnosi na privremene obrazovne centre u kampovima, dok drugi podrazumijeva učešće u redovnoj nastavi u osnovnim i srednjim

školama. Prema statističkim podacima u školskoj 2017/18. godini broj sirijske djece uključene u nastavu iznosio je 618 948. Od toga je najveći broj u osnovnim školama, dok se u srednjem i visokom obrazovanju ta brojka smanjuje. Razlozi za prekid obrazovanja brojni su, a glavni se odnosi na česte slučajeve dječijeg rada, prosjačenja ili drugih zloupotreba. Stanje dodatno otežava činjenica da je od ukupnog broja registrovanih lica 33,3% nepismeno, dok se 13% tek osposobljava za čitanje i pisanje. Uzrok ovog problema leži u tome što je najveći broj izbjeglih osoba porijeklom iz sjeverne Sirije, nerazvijene regije, dok su izbjeglice s višom stručnom spremom još 2015. napustile Tursku i otišle u neku od zapadnoevropskih zemalja. Od svih dostupnih prava posebno mjesto svakako pripada pravu na rad. Sirijcima je dozvoljeno da pri Ministarstvu rada i socijalne zaštite apliciraju za radnu dozvolu, pri čemu period njenog važenja ne može biti duži od trajanja privremene zaštite. Osim upošljavanja u turskim privrednim društvima, velik broj sirijskih državljana u Turskoj posjeduje vlastite trgovačke, uslužne i druge kapacitete. Osim primjene političkih, socijalnih i ekonomskih prava, fokus djelovanja tuskih institucija stavljen je i na ostale segmente izbjegličke krize: integraciju u tursko društvo, pružanje potrebne psihološke, savjetodavne i pravne pomoći te socijalno zbrinjavanje nemoćnih osoba kroz mrežu posebno osnovanih centara i ustanova. Kao primjer se navodi Centar za pružanje pomoći *Ensariye* u gradu Gaziantepu koji prvenstveno ženskoj i dječijoj populaciji pruža potrebne ljekarske, obrazovne i pravne savjete. U kontekstu zbrinjavanja socijalno ugroženih osoba pokrenut je program pružanja pomoći od strane turskog Crvenog krsta (*Türk Kızılay*). Svim izbjeglicama izdata je posebna *Kızılaykart*, na koju se svakog mjeseca uplaćuje novac za podmirenje osnovnih životnih potreba. Taj iznos kreće se od 50 lira za stanovnike u kampovima, dok osobe koje borave u gradskim / seoskim sredinama dobijaju 100 lira. Sličan program pokrenuo je i AFAD. Kroz spomenute aktivnosti svoj doprinos dale su i međunarodne vladine i nevladine organizacije poput Međunarodne organizacije za migrante (IOM), Evropske unije, UNICEF-a, UNHCR-a i drugih.

U trećem poglavlju specijalnog izvještaja *Findings and Recommendations* (Preporuke i nalazi), str. 126–173) turski ombudsmen je akcentirao nekoliko važnih smjernica u pogledu unapređenja stanja izbjegličke populacije. U prvom redu istaknuta je potreba promjene pristupa cjelokupne politike ovom problemu. Kako se rat u Siriji približava svojoj osmoj godini trajanja, bez izgledne mogućnosti njegovog skorijeg završetka, teško je govoriti o osnovanosti koncepta privremene zaštite, pa je potrebno iznaći novo rješenje u cilju efikasnijeg postupanja sa sirijskim izbjeglicama. S administrativnog aspekta ukazano je na problem u postojećem sistemu evidentiranja novopridošlih lica. Naime, prema važećem uređenju, postupak registracije okončava se po završetku sigurnosnih provjera aplikanta, što može trajati prilično dugo i istovremeno onemogućiti korištenje ljekarskih, obrazovnih i drugih usluga. Prepreku ka postizanju efikasnosti u postupanju s izbjeglicama predstavlja uključenost velikog broja državnih tijela,

koja često međusobno ne koordiniraju svoje aktivnosti. U vezi s tim predloženo je formiranje posebnog, nezavisnog organa koji će biti nadležan za usklađivanje rada svih relevantnih političkih, nevladinih i drugih institucija. U predstojećem periodu više bi se pažnje trebalo posvetiti integraciji jer bi njeno neprovođenje moglo dovesti do određenih sigurnosnih problema, u prvom redu izolacije, činja krivičnih djela te vjerske radikalizacije. Također je naglašena potreba povećanja kapaciteta u obrazovnim, zdravstvenim i drugim centrima prvenstveno kroz upošljavanje kako turskih državljana, tako i sirijskih s ciljem što bržeg premošćavanja jezičke barijere.

Izbjegličke i migrantske krize globalni su fenomen. Ovaj specijalni izvještaj ima izuzetan značaj. To se prvenstveno ogleda u raznovrsnosti korištenih izvora i uloženog istraživačkog rada gdje se unutar jednog dokumentiranog pregleda mogu pronaći sistematski prezentirani podaci o efektima izbjegličke krize u Turskoj, s osvrtom na stanje u pojedinačnim oblastima pravnog, političkog i društvenog djelovanja tokom rješavanja ovog problema, uz iznošenje prognoza o njegovim budućim kretanjima. Istovremeno, izvještaj ima i jedan širi, informativni karakter. Zbog jednostavnog stila, predočavanja i argumentiranog izlaganja dostupan je stručnom kao i širem krugu ljudi, koji se mogu informisati o ovoj velikoj humanitarnoj krizi, koja već godinama privlači pažnju svjetske javnosti. Izvještaj pruža mogućnost poređenja s iskustvima i stanjem u drugim zemljama koje su prihvatile izbjeglice i načinom njihovog zbrinjavanja. Kako je riječ o aktuелnoj tematici, osnovano je očekivati dalji nastavak objavljivanja sličnih publikacija.

Sead Bandžović